

Алексєєнко Тетяна Федорівна,
доктор педагогічних наук, професор,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД У РОЗРОБЛЕННІ ДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ В УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Проблема діагностики навчальних втрат учнів набула особливої гостроти після карантинних обмежень у зв'язку з пандемією covid-19 та внаслідок порушених умов навчання під час війни росії проти України з 2022 року. Деструкції освітнього процесу спричинено знищенням чи пошкодженням закладів освіти, масовим переміщенням учнів шкіл у більш безпечні регіони та умови здійснення освітньої діяльності, а також тривалими періодами дистанційної форми навчання, яка почасти була недоступною через перебої з енергозабезпеченням та Інтернетом. Окремою проблемою, особливо на початках, виявилась відсутність електронних шкільних підручників з різних навчальних предметів, а також недостатня готовність учителів до дистанційної форми організації навчального процесу і здійснення контрольних заходів з оцінювання його результативності. По мірі часу співробітниками Інституту педагогіки НАПН України було розроблено е-навчальні підручники, вчителі пройшли спеціальну підготовку з підвищення цифрової грамотності та методичної компетентності в дистанційному навчанні, однак тенденція до зниження навчальних втрат учнів набуває все більш загрозливих проявів. Щоб розробити науково-обґрунтовані шляхи її подолання, необхідне розуміння особливостей таких втрат.

У міжнародному досвіді, зокрема в країнах, які вже переживали схожі проблеми, пов'язані з навчальними втратами учнів у зв'язку з карантинними обмеженнями під час пандемії, проблема діагностики розроблялася на різних концептуальних підходах: у контексті різних стратегій (відповідних до національних систем освіти та освітніх стандартів; з урахуванням індивідуальної освітньої траєкторії учнів), різних потреб, обраних критеріїв, а також відносно числа та груп респондентів, учнів класів, охоплених дослідженням. Найбільш авторитетним та репрезентативним джерелом інформації про стан середньої освіти у світі та для подальших освітніх рішень у міжнародному досвіді сприймається дослідження PISA, започатковане Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) на початку XXI ст. і до якого залучено 80 країн світу. Україна була охоплена дослідженням PISA на 2-х останніх циклах (2018; 2022 роки), зокрема щодо базового рівня знань з математики, читання та природничо-наукових предметів [5].

У вітчизняному досвіді напрацювання зосереджувались, здебільшого, з орієнтуванням на учнів початкової школи. Значний внесок у розроблення діагностичного інструментарію за цим напрямом зроблено Н. Бібік, О. Вашуленко, Н. Листопад, В. Мартиненко, О. Онопрієнко, Т. Павловою, О. Петрук, О. Топузовим [3]. У рішення проблеми в системі середньої освіти значним доробком визначаються праці М. Головка, О. Ляшенка, Т. Лукіної, Ю. Жука, Л. Ващенко, А. Гривко, С. Науменко, О. Топузова, А. Топузової, зокрема щодо теоретико-методичного обґрунтування рекомендацій з удосконалення моніторингу оцінки якості загальної середньої освіти на основі тестових технологій та діагностики і подолання

освітніх втрат [2] та інші. Рекомендації щодо діагностичного інструментарію оцінки навчальних втрат учнями середньої школи під час війни розроблено й упроваджено в грудні 2022 – січні 2023 року) Державною службою якості освіти України (ДСЯО) спільно з експертами проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти». Онлайн опитуванням було охоплено 150 шкіл з різних регіонів України. Зокрема директорів шкіл, вчителів, учнів 6-8 класів та їхніх батьків) та інші дослідження [4; 5]. Тестові методики оцінки навчальних втрат учнями з різних предметів у вільному доступі розміщено на освітній платформі «Всеукраїнська школа онлайн» [1].

Узагальнено можна зазначити, що вже розроблений діагностичний інструментарій навчальних втрат учнів та його наукове обґрунтування вирізняється, насамперед, локальним вибором цільових груп, зосередженістю на окремих предметах і масштабами упровадження.

Наше наукове дослідження навчальних втрат учнів середньої школи за темою «Дидактико-методичний супровід подолання навчальних втрат у початковій і базовій середній освіті» вибудовується на комплексному підході з використанням сучасних цифрових технологій – опитувальників у форматі Google Forms, які дозволили охопити велику кількість респондентів та оперативно налагодити з ними зворотний зв'язок, самостійність і незалежність у заповненні опитувальників. Комплексний підхід виявляється як в одночасному охопленні опитуванням різних регіонів, різних типів закладів загальної середньої освіти, всіх класів учнів середньої школи, так і в опитуванні директорів шкіл, вчителів різних предметів (а не тільки з базових предметів), учнів з 5 по 9 класи, їхніх батьків. Особливість структурування опитувальників виявляється у певному перехрещуванні питань для різних цільових груп з метою отримання більш достовірної інформації щодо стану навчальних втрат та розуміння міри узгодженості в їх оцінці директорами, вчителями-предметниками, учнями та їхніми батьками, взаємної про них поінформованості, а також особливостей їх діагностування у різних закладах освіти. Для цього обрано кілька домінуючих ліній зі схожим смисловим навантаженням. У кожному з опитувальників також задаються умови для самоаналізу, самооцінки, а також цілісного й критичного осмислення стану ситуації з навчальними втратами учнів окремого закладу освіти, доцільних шляхів та власної ролі й можливостях у їх подоланні. В основу опитувальників закладено гіпотезу про те, що суттєвими є навчальні втрати не тільки з базових, а й інших навчальних предметів. А також, що на результативність навчання впливає психоемоційний стан учнів, мотивація до навчання, безпечні умови освітнього середовища та освітнього процесу. За попередніми результатами участь в опитуванні прийняло більше 1500 закладів освіти та більше 100 тис. респондентів. Особливу активність виявили батьки, що свідчить про їхню залученість у процес навчання та те, наскільки питання навчальних втрат для їхніх дітей є актуальними.

Список використаних джерел

1. Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://lms.e-school.net.ua/course_category/ Дата перегляду: 04.04.2024 року.
2. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. – [Електронне видання]. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с.
3. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації [Електронне видання] / кол. автор. ; за загальною редакцією О.М. Топузова ; укл. О. В. Онопрієнко. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146 с.

4. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. Державна служба якості освіти України. <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf> Дата перегляду: 04.04.2024 року.
5. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін. ; за ред. В. Терещенка та І. Клименко ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с.

Барановська Олена Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЯК ОСНОВИ ДЛЯ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ОСВІТНІХ РОЗРИВІВ

У нестабільному освітньому середовищі учні початкових класів часто зіштовхуються із труднощами, що вимагають особливої уваги до їхніх можливостей адаптації та відновлення. Акцентування на індивідуальних потребах та можливостях дитини допомагає віднайти ефективні інструменти компенсації втрат у базових вміннях та навичках, враховуючи розвиток дитячої психології та особливостей вікового періоду. Створення різноманітних програм, спрямованих на розвиток soft skills, відіграє ключову роль у забезпеченні успішного навчання та підготовці до викликів сучасності.

На сьогоднішній день науково-педагогічна спільнота активно працює над розробкою механізмів захисту освіти під час надзвичайних ситуацій та воєнних конфліктів. Українські науковці, аналізуючи міжнародні стандарти та практику, спрямовують свої зусилля на вивчення можливостей компенсації освітніх втрат учнів в умовах війни. Комітет з питань освіти, науки та інновацій провів слухання на тему: *«Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання»* [8]. Було наголошено, що освітні втрати поглиблюють нерівності в освіті; спричиняють значний негативний вплив на розвиток особистості в реальному часі та впливатимуть на добробут суспільства у майбутньому; мають кумулятивний ефект і можуть призвести до серйозних економічних наслідків. З нагальних питань, що потребують розв'язання найближчим часом було виокремлено: формування чіткого термінологічно-понятійного апарату щодо освітніх втрат і освітніх розривів; розроблення системи вимірювання освітніх втрат та освітні розриви, їх оцінювання; визначення конкретних механізмів подолання освітніх втрат та освітніх розривів; шляхи забезпечення диференційованого підходу до навчання; використання потенціалу ІКТ для проведення вимірювання освітніх втрат та освітніх розривів.

В методичних рекомендаціях *«Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України»* колектив науковців (Н. Бібік, О. Вашуленко, Н. Листопад, В. Мартиненко, О. Онопрієнко, Т. Павлова, О. Петрук) представив результати діагностики